

Žižkovské listy

časopis Klubu přátel Žižkova

Všeobecný penzijní ústav

(pohled přes skleníky Rajské zahrady)

*XIX. ročník
číslo 61*

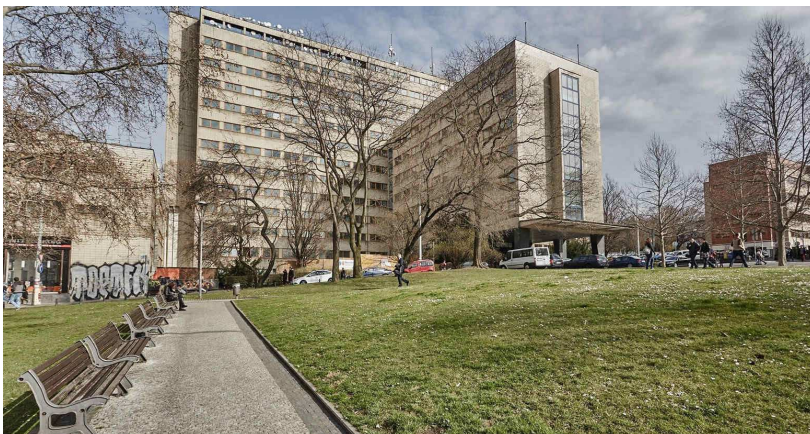
První pražský mrakodrap

Jan Schütz, Klub přátel Žižkova

V západní části pozemků zrušené Pražské obecní plynárny byla v letech 1929-1934 postavena budova Všeobecného penzijního ústavu podle návrhu architektů Josefa Havlíčka a Karla Honzika a stala jednou z nejvýznamnějších funkcionalistických staveb v Praze.

Pražská obecní plynárna na Žižkově na rohu ulic Karlova a Přemyslova

Ve stejném směru dnešní pohled na budovu kdysi „Penzijnáku“.

Výška jedenácti podlaží, tvar a bílý obklad z rakovnických obkládaček při pohledu z centra Prahy zcela změnila panorama Žižkova. Současně s budovou penzijního ústavu vznikala v její bezprostřední blízkosti na pozemku bývalé Rajske zahrady další stavba podle návrhu architekta J. Čejky - Baxova odborná živnostenská škola (JUDr. Karel Baxa byl v roce 1923 první primátor Velké Prahy). Před těmito dvěma stavbami vzniklo nové náměstí, pojmenované „U penzijního ústavu“. Tato změna panorama Prahy přivedla architekta J. Havlíčka na myšlenku postavit v těsné blízkosti nového náměstí další dvě výškové budovy, ale tento nápad realizován nebyl. Po únoru roku 1948 se úpravou nemocenského pojištění dostala budova Všeobecného penzijního ústavu do majetku Ústřední rady odborů a náměstí bylo přejmenováno po Gustavu Klimentovi, předválečném funkcionáři Rudých odborů. Změna nastala i pro Baxovu odbornou živnostenskou školu. V roce 1953 byla založena Vysoká škola ekonomická a byla umístěna do budovy Baxovy školy. Exteriér obou budov se nezměnil, zato se opět změnil název náměstí, a to na náměstí Antonína Zápotockého a uprostřed něj byla postavena i jeho socha. To všechno se znovu změnilo po roce 1989. Ústřední rada odborů se rozpadla, bývalý „penzijňák“ se stal Domem odborových svazů (DOS) a socha Antonína Zápotockého byla odstraněna. Významné změny proběhly i na VŠE a to nejen v oblasti obsahové ale i organizační. Byly rozšířeny vyučovací prostory do dalších, nově postavených moderně vybavených objektů. Konečnou tečkou se stalo odhalení kopie sochy W. Churchilla v nadživotní velikosti, jejíž originál stojí na Parlamentním náměstí v Londýně. Autorem sochy je britský sochař Ivor Jones. Náměstí znovu změnilo název na Winstona Churchilla. Socha byla odhalena v roce 1990 za přítomnosti britské premiérky Margaret Thatcher.

VŠECKY KRÁSY SEIFERTOVA RODNÉHO DOMU

Miroslav Čvančara (1934) – leden 2016

V roce 1976 jsem si chtěl ověřit některé informace o dávném kulturním dění v okolí žižkovské Riegrovy ulice, a to v prvních třech desetiletích dvacátého století. Na návrh jednatele Klubu přátel Žižkova profesora hudby Františka Švandy (1902 – 1993), osmělil jsem se zatelefonovat slavnému místnímu rodáku, národnímu umělci Jaroslavu Seifertovi. V přístroji se však ozval ženský hlas, který mi sdělil, že Mistr není zrovna přítomen, ale že právě dokončil objemný rukopis své vzpomínkové knihy *Všecky krásy světa*, ve které, až vyjde, najdu jistě odpovědi na moje otázky.

Mnohem později, poté co lyrický básník, redaktor, spisovatel a vůbec první český respektive československý nositel Nobelovy ceny za literaturu Jaroslav Seifert v lednu 1986 zemřel, dostala se mi do rukou kniha *Všecky krásy světa*. Vydaná v roce 1985 pražskou redakcí Československý spisovatel.

Její obsah je dnes už všeobecně znám. Nicméně dovoluji si z ní ocitovat převážnou část devatenácté kapitoly *Rodný činžák*:

„Jednoho letního odpoledne, kdy ještě z blízkých sadů voněla čerstvá letní zeleň, stál jsem před ošuntělým činžákem v žižkovské Riegrově ulici. Dnes už se ta ulice jmenuje jinak. Pavlačový činžák stál tu smutně a nevábně. – Vešel jsem zvědavě do domu. Dvorek byl téměř stejný jako před tři čtvrtě stoletím a zahrádka za ním rozčuchaná a zanedbaná jako kdysi. Jen pumpa, která tak úpěnlivě kvílívala, už tam nebyla. Všude bylo plno sazí, ticha, opuštěnosti.

Zahrádka byla kupodivu dost prostorná. Vešlo se do ní nejen ochotnické jeviště, ale i několik řad židlí, které nosívali z restaurace v přízemí. Říkám restaurace a nikoliv hospoda. Hospoda byla pár kroků odtud. V našem domě měl však své sídlo známý žižkovský spolek *Katolická beseda*.

A proto jeho místnosti byly nazývány restaurací. *Katolickou besedu* vedl bojovný kněz páter Roudnický. Tak se mu na Žižkově říkalo, ale jeho jméno se ozývalo spíše jen na politických schůzích. Byl to bojovný klerikální kohout. Ve volbách do rakouského parlamentu kandidoval a dům *Katolické besedy* byl jeho hlavním stanem, odkud řídil agitaci své strany. Bezúspěšně. Žižkov patřival národním

socialistům a sociálním demokratům, kteří tam soupeřili s úspěchy proměnlivými. Páter Roudnický pohořel.

Ještě než jsem se odhodlal vejít do domu, překvapením jsem zůstal stát. Na domě ve výšce prvního poschodí byl přes celou fasádu téměř čerstvý nápis: *Katolická beseda*.

Co změn a událostí prošlo i naší zemí, ale *Katolická beseda* odolala všem těmto vichřicím času! Teprve přednedávnem byla její firma zamalována a zmizela.

I obrovský kříž visel dosud v průjezdu a v červené lampičce prskal zapálený knůtek. Také na pavlačích, které se při ochotnických představeních proměnily v divadelní galérie, se nezměnilo nic. Ještě tam byly škopky i necky jako kdysi. A jistě tam ještě za letních večerů sedávají unavené maminky i tatínkové, když vítr tam zaneše trochu voňavého vzduchu z Rajské zahrady a z Riegrových sadů. Všechno je téměř přesně takové, jak jsem to v raném mládí opustil!

Jen ochotníci a jejich malé jeviště se propadlo do času. Samozřejmě, v té konkurenci kin a divadel! A přece to bývalo pěkné a milé. Na jejich představení jsem už ovšem zapomněl. Jen jediná hra utkvěla mi v paměti. Jmenovala se *Sever proti Jihu*. A byla zřejmě z dob občanské války v Americe. Autora už neznám. Na tuto hru se docela pamatuji, protože v jedné scéně pohnul prudce dějem obrovský výbuch. Umělá detonace otrásla jevištěm, bengálský oheň zbarvil tváře všech herců i posluchačů a na jeviště se sypaly cihly z lepenky. Potichu jsem vyšel z průjezdu a smutně zamával schodům, pomáhaly je vyšlapat i moje dětské nohy.“

Potud národní umělec Jaroslav Seifert.

Co já, pouhý publicista, mohu po čtyřiceti letech od vzniku Mistrova rukopisu ještě dodat?

Třeba to, že Seifertův rodný dům v někdejší Riegrově ulici orient. č. 19, má dnes adresu: Bořivojova čp. 816 orient. č. 104. A že přízemní restaurace *Katolická beseda* se v letech normalizace musela z ideologických důvodů přejmenovat na *Starou besedu* a na jejím místě se v současné době nalézá bar *Boulder Síti*. Dále například vím, že katecheta Monsignore th.c. Alois Roudnický (nar. 20.1. 1877), za první světové války působil na podzim 1914 jako polní kurát na haličském bojišti a dodával smrtelně raněným

a umírajícím vojákům poslední útěchu. Za první československé republiky jako senátor za stranu Lidovou zasedal v Národním shromáždění a zemřel 17. září 1939. Shodou okolností ten samý den, co Stalinova vojska začala anektovat východní polovinu Polska. Klerikál A. Roudnický je pohřben na 22. oddělení VII. olšanského hřbitova, přímo u severní zdi, a v těsném sousedství hrobky významné místní rodiny Gütlingových.

Spolek *Katolická beseda* existoval už v časech kdy lidé ani nesnili, že jednou přijde rozhlas a televize. Občané tehdy nacházeli vyžití a uplatnění v některém žižkovském kulturním, dobročinném, podpůrném, vzdělávacím, čtenářském, pěveckém, hudebním, či sportovním sdružení.

Tak bychom v prvním desetiletí 20. století v městě Žižkově našli organizaci vojenských vysloužilců, atletické kluby svalovců a velocipedistů, spolky baráčnické, dělnické, zábavné a náboženské, dále *Dobročinnou společnost Štěnici*, *Spolek pro chov harcských kanárů*, *Všeodborový spolek Karel Marx*, *Ústav Domovinu pro polepšování mravně skleslých žen a dívek* a v neposlední řadě i *Čtenářsko-ochotnickou jednotu Tyl*.

Přímo v rodném domě Jaroslava Seiferta, v Riegrově ulici čp. 816, začala od 14. května 1899 vyvíjet činnost *Vzdělávací ochotnická beseda Klicpera*. Svě pojmenování přijala u příležitosti čtyřicátého výročí úmrtí povídkáře, romanopisce a zakladatele novodobé dramatické literatury Václava Klimenta Klicpery (1792 – 1859).

Vzdělávací beseda Klicpera pořádala zejména ochotnická divadelní představení. V zimním období v sále místní restaurace Josefa Matouše, a v letních měsících v přilehlé zahradě. J. Seifert lokalitu nazýval zdrobněle „zahrádkou“, ale ve skutečnosti šlo o poměrně nemalý prostor o rozměru 22,5 x 21,5 m (484m²), schopný pojmout 558 diváků v otevřeném hledišti a dalších 107 pod krytými verandami. Hudební pavilón pro orchestr, využívaný hlavně jako divadelní jeviště, a verandy, byly postaveny v roce 1902. V letním divadle na zahradě domu čp. 816 uvedla *beseda Klicpera* 6. září 1903 odpoledne „úchvatnou americkou výpravnou inscenaci *Sever proti Jihu*.“ Právě tu o které se zmiňuje J. Seifert. Tato hra, z pera amerického autora Williama Giletta, přeložená a upravená

hercem Josefem Strouhalem (1863 – 1940), slavila úspěchy i na jiných divadelních scénách. V Pištěkově aréně na Královských Vinohradech měla v podání Duškovy společnosti osmadvacet repríz. A sám Josef Strouhal tam vytvořil hlavní úlohu plukovníka Charlese Prescotta.

Když pak 12. dubna 1908 od 19,00 hodin uvedlo *Sever proti Jihu* Družstvo pro zřízení lidového divadla města Žižkova, (*Pokrok*) ve Štítného ulici, postavu plukovníka Prescotta ztělesnil tentokrát sám režisér Frida Rücker. Dlouho se mezi členy KPŽ v ústním podání tradovalo, že při produkci této hry v *Pokroku* mělo dojít k neštěstí. K navodění ozvěny dělostřelby totiž najatí mladíci stříleli v areálu zahrady do prázdných sudů. Do zbraně jednoho z nich se nedopatřením dostal ostrý náboj a tak přišel neúmyslně o život jeden chlapec. Obětí či pachatelem měl být učeň Tuháček. Ale kdožví, který z nich to byl? Narazil jsem i na písemné svědectví ve své době nejstaršího člena Klubu přátel Žižkova Antonína Neugebauera (1879 – 1972). Ten tragickou událost, bohužel bez udání bližšího data, umístil do prostorné zahrady hostince *U zlatého soudku*. Tento dnes již neexistující objekt se sálem a jevištěm, stával přímo naproti žižkovské sokolovně, tam kde na Koněvově třídě stojí dům čp. 151 / 24 se Sborem církve bratrské.

Vzpomínka třiadevadesátiletého Antonína Neugebauera byla po jeho smrti otištěna v listopadu 1984, ve 39. čísle *Zpravodaje KPŽ*: „Český herec Josef Strouhal dovolil hru *Sever proti Jihu* zařadit do repertoáru letní scény divadla *Žižkovan – U zlatého soudku*. V závěrečném jednání probíhá bitva, a tak se našlo několik mládenců, kteří zvyšovali dojem bitvy vydatnou střelbou. Používali k tomu ostrých nábojů a stříleli do sudů, což byly rány jako z děla. Došlo k tragické nehodě, neopatrný střelec zastřelil učně Tuháčka, svého kamaráda. Další střelba byla policejně zakázána.“

Potud Antonín Neugebauer.

Vraťme se však k *Vzdělávací ochotnické besedě Klicpera*. Z kusých záznamů se dozvídám, že v lednu 1904 její herecká skupina předvedla v sále restaurace Josefa Matouše v domě čp. 816 frašku *Manžel v base*. A poté, že v září 1905 přesídlila do restaurace *U Studničných* Josefa Rutha, v nárožním domě v Krásově ulici čp. 695 / 8. A že od prosince 1907 pak našla

nový divadelní stánek v domě stavitele Františka Štorkána v Nerudově ulici čp. 1034 / 14 (dnes Ježkova 1034 / 1). Poslední zmínky o *besedě Klicpera* mizí nedlouho před první světovou válkou.

Jestli Jaroslav Seifert byl přímým svědkem dalšího občanského, intelektuálního a kulturního dění na půdě svého rodného domu, nevím. A nemusel to vědět ani on sám. Náš slavný rodák totiž opustil dům čp. 816 již v raném mládí. Pokud jsou údaje správné, neboť někteří autoři udávají čísla orientační, která se občas mění, místo červených čísel popisných, která zůstávají stejná, měl se dvakrát stěhovat. Do Karlovy třídy orient. č. 20 (tudíž zřejmě do dnešní Seifertovy třídy čp. 523 / 30), poté do domu orient. č. 10 v Jeronýmově ulici čp. 750, poblíž Kostnického náměstí.

Nevím ani, zda malý Jaroslav si mohl ještě pamatovat, že hostinský Josef Matouš, který plných čtrnáct roků štamgastům čepoval a naléval nápoje, předal na podzim 1905 provozovnu K. Písaříkovi a Aloisovi Tichému a přestěhoval se do svého třípatrového domu *U Ostrohradu* na Karlově třídě (dnes Seifertova čp. 561 / 45). Tam také 9. února 1910 zemřel. Třebaže v té době již vedl hostinec a přilehlou zahradní restauraci při domu čp. 816 již následující provozovatel Jan Frydrych, objektu zůstal pomístný název *U Matoušů*.

Na jednu sezónu, a to od 1. května 1910, přemístili do Frydrychovy zahrady svůj letní biograf *Edison* bratři Rudolf Moravec (1874 – 1939), a Karel (1869 – 1947), někdejší pěvecký partner Emy Destinnové (1878 – 1930). Ti předtím, v září 1909 založili v bývalé evangelické modlitebně v přízemí domu čp. 789 / 16 v Husinecké ulici skutečně první stálý žižkovský biograf *Edison*. Po jednorázové letní sezóně v Riegrově ulici se na příští zimní období bratři Moravcovi do Husinecké ulice vrátili, ale kvůli silné konkurenci v podobě Weissova biografu v Bezovce a zejména kina *Ponec*, biograf *Edison* předali už koncem roku 1910 Josefu Vorlovi a Karlu Pecháčkovi. Poté z města Žižkova navždy odešli.

Co se však dále dělo na umělecké rampě rodného Seifertova domu? Pronajala si ji Vzdělávací ochotnická jednota *Mládí*. Postavila úplně nové jeviště a 18. září 1910 zahájila divadelní sezónu. Jak dlouho zde působila, mi není známo. Vím však, že na jaře 1914 si zahradu

pronajal účetní a začínající kinematografický podnikatel Karel Hrábek (1887 – 1960). Od konce května „denně za soumraku“, začal zde provozovat své zahradní *Bio U Matoušů*. Jenže po jen několika zdařilých týdnech filmových představení došlo k sarajevskému atentátu, a v červenci pak k vypovězení války. Kinomajitel Hrábek musel letní biograf uzavřít, a jako rakousko-uherský voják nastoupit na východní bojiště. Při první příležitosti však přeběhl do ruských pozic. Po mnoha peripetiích se dostal do Omska u řeky Irtyš, a po zařazení do telegrafní rotы československých legií až do Irkutsku poblíž jezera Bajkal. Prodělal sibiřskou anabázi. Na Žižkov se vrátil až v jednom z posledních transportů z Ruska v září 1920. K filmu se obrátil zády, a již od února 1921 začal v Jakoubkově ulici (Sabinova) provozovat uzenářskou živnost.

Českoslovenští dobrovolci si po návratu do vlasti vzpomněli na kaštany a jasany lemovanou zahradu při domu čp. 816 a již v červnu 1920 tam začali realizovat plán výstavby letního *Bia Legionářů-invalidů*. Provozovatelé a jednatelé se časem měnili. Jeden z nich, armádní nadporučík dr. Čeněk Maňák, zavedl v roce 1924 nový a vlastenecký název *Bio Republika*. Ten se udržel patnáct příštích roků. Vzhledem k tomu, že zahradu a dům s administrativou *Katolické besedy* ovládal římskokatolický kněz Monsignore th.c. Alois Roudnický, mohli zahradu v čase denního světla, kdy se pochopitelně nepromítalo, užívat i členové místní křesťanské Tělovýchovné jednoty *Orel*. *Orel Žižkovský* se svými 320 členy, patřil vedle dalších šestnácti pražských orelských jednot, mezi nejpočetnější v hlavním městě. Spolkový dům čp. 816 a přilehlý stromy lemovaný prostor, využívali žižkovští orlové nejen k tělovýchovným nácvikům, ale i jako shromaždiště k organizačním průvodům městem.

Situace se měnila o následujících letních sezónách s příchodem večerních setmění. Na bílém projekčním plátně ožívaly světla a stíny kinematografických filmů. A to v licenci *Katolické besedy*, za vedení postupně nastupujících dalších provozovatelů biografu. Otty Klána, Josefa Šváry, nebo letce Františka Macouna (1898 – 1968). Na jaře 1934 nájemní smlouvu s obézním katechetou Aloisem Roudnickým podepsali bratři Čvančarovi. Ferdinand (1898 – 1965), bývalý Ponrepův operatér, a František (1903 – 1962),

otec autora tohoto článku. Oba od roku 1921 zaměstnanci-promítači, či jak se tehdy říkávalo kinooperatéři, právě *Bia legionářů-invalidů* a následně *Republiky*.

Bratři Čvančarovi se svým dočasným společníkem Janem Chýlem provedli zásadní inovaci.

Doposud němý biograf vybavili nejmodernější 50wattovou zvukovou aparaturou, dvoutalířovým mixážním gramofonovým pultem značky Marconi, dvěma spolehlivými projektory zn. Ernemann, obnoveným plátnem, doplněným počtem sedadel na 700 a bufetem se širokým sortimentem. Stanovili, že každou sobotu bude kino promítat film český a každou neděli a pondělí snímek dobrodružný nebo romantický. Provoz zahájili 27. dubna 1934, kvůli páteru Roudnickému nábožensky zabarveným polským leteckým dramatem *Pod Tvoji ochranu*.

A inspirováni někdejšími mnohem skromnějšími *Veselými pondělky*, zavedenými v roce 1928 ředitelem Františkem Macounem, začali bratři Čvančarovi uvádět pravidelné a jinde po celé Praze nevídané *Veselé čtvrtky*. Byly sestavené z amerických němých grotesek ze „zlatých dvacátých let“, zejména s protagonisty jako byli Laurel a Hardy, Lupino Lane, Charlie Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton – Frigo, Fatty Arbuckle, Larry Semon nebo Clyde Cook – „Dodo“.

Klasických grotesek bratři vlastnili ve své úředně zaregistrované půjčovně filmů ve Dvořákově – dnes Kubelíkově ulici, více než čtyři sta. Další si vypůjčovali od kočovných biografů a soukromých sběratelů. Od 3. května 1934 nabídli v příštích šesti sezónách celkem 111 *Veselých čtvrtků*. A pro velký zájem od května 1937 opakovali program i následující den. Do roku 1939 tak uskutečnili 47 *Veselých pátků*.

Úterky a středy v biografu *Republika* patřily v rámci tzv. *Trampských večerů* výhradně retrospektivním němým i zvukovým příběhům z Divokého západu. Takovým, v nichž excelovali nejznámější muži sedel, las, tvrdých pěstí a revolverů – Tom Mix, Buck Jones, William Surrey Hart, Harry Carey, Fred Thomson, Tom Tyler, Hoot Gibson, Ken Maynard či Bob Steele.

První specifický večer přátel trampingu, romantiky, woodcraftu a skautingu, se uskutečnil 24. července 1934. Návštěvníci,

zčásti původní účastníci tramských „dob cowboyských a kanadských“, nacházeli zde mediální redestinaci nejznámější westernové tvorby dvacátých a třicátých let.

A navíc – před hlavním filmem a o přestávce – slyšeli živý zpěv a hudbu tramských skupin. Na podiu pod plátnem, a pozadím původního divadelního proscénia, ve světlech reflektorů a ozáfeny barevnými efekty z diaprojektoru, střídaly se vícehlasé sbory s kytarami, bendži i houslemi, a zpěvem stylových písní vytvářely přílehavou atmosféru. Nejčastěji svůj um rozdávala pětičlenná parta Rudolfa Chundely (1913 – 1984), známého žižkovského profesionálního fotografa a navíc mistra republiky v boxu a reprezentanta ČSR. Nebo *Ingrišova čtyřka Athabaska*, pod přímým patronátem táborníka, hudebníka, skladatele operet a tramských písní (např. *Niagary*), a pozdějšího světoznámého kameramana, cestovatele a plavce na voru po Tichém oceánu, Eduarda Ingriše (1905 – 1991). Dále skupiny *Trapers*, western-blues *Smrtáci* a mnohé další.

Zvláštností kina *Republiky* byla skutečnost, že u stolů pod první verandou si návštěvníci mohli z přidružené restaurace nejprve poručit lehkou večeři, a po usednutí v hledišti pozorovat číšníky, roznášející během filmu náruče osvěžujících nápojů. Nedílnou součástí kina sourozenců Čvančarových byly dvě nepřehlédnutelné postavy, chodící převážně ve čtvrtek odpoledne s reklamními cedulemi za neobyčejné pozornosti dětí a dospělých žižkovskými ulicemi. 250 cm vysoký *Albert*, barevná figurína s hlavou a trupem z papírmašé, nesená najatým zaměstnancem a „Nejvyšší muž Žižkova“, 320 centimetrový dlouhán-akrobat „MIKI“ – Dominik Průcha. Ten své dřevěné chůdy skrýval pod speciálními, abnormálně dlouhými kalhotami.

Za dobu 109 sezónních týdnů, tudíž během šestileté existence letního kina pod vedením bratří Čvančarových, podnik na zahradě Seifertova rodného domu odpromítal nejen 111 *Veselých čtvrtků* a 47 *Veselých pátků*, ale i 483 dlouhých filmů němých i zvukových, z toho 76 českých, 301 amerických (inklusive jedné stovky westernů při *Tramských večerech*) a 106 snímků ostatních proveniencí.

Včetně sovětského *Čapajeva* nebo významného německého protiválečného a v Hitlerově říši již přísně zakázaného filmu *Země nikoho*. Jenže na politické scéně se začalo stmívat! Sezóna 1937 skončila předčasně, úmrtím prezidenta T. G. Masaryka. Sezónu 1938 v září přerušilo akutní nebezpečí možného útoku proti Československu a následná mobilizace. Neblahý březen 1939 přinesl omezení „závadného“ repertoáru a vynucenou změnu názvu *Republika* na sterilní označení *Zahradní biograf*.

A i když po příchodu nacistů série *Veselých čtvrtků* a *Veselých pátků* mohla sice začít ve dnech 18. – 19. května, v okupační atmosféře mnoho důvodů k legraci už nebylo. A nařízení říšského protektora K. von Neuratha o přísném zatemnění, vydané s okamžitou platností 25. srpna 1939, jen několik dnů před vypuknutím války, navždy ukončilo činnost žižkovského zahradního biografu a prakticky úplně všech zbývajících letních kin s otevřenými hledišti v celém Protektorátu. V „zazimovaném“ volném prostoru pod verandami byly uskladněny stovky židlí, zatímco v uzamčené zděné promítací kabině odpočívala část technického zařízení a také *Albert*, nadživotně dimenzální figurína z papírmaše. Jako v pohádce o Šípkové Růžence. A to téměř šest nekonečných válečných roků!

Před připravovaným obnovením provozem, plánovaným již do času míru a tedy ukončení zatemnění, přišel Květen 1945! Povstání a rozhlasová výzva: „Stavte barikády!“

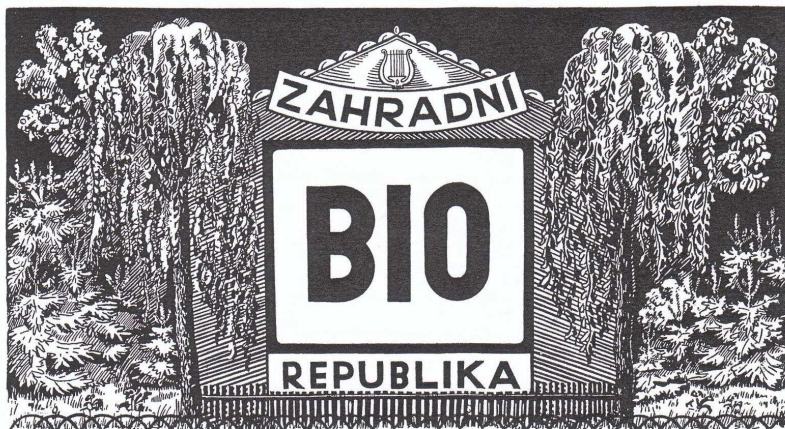
Veškerý inventář zrušeného biografu *Republika*, židle, lavice, bufetové pulty, restaurační stoly i čalouněná plyšová sedadla z verand nenávratně zmizel na ulici jako materiál pro stavby okolních barikád. V letech padesátých pak projekční plátno roztrhali vandalové a zub času a povětrnostní vlivy poté zničily nejen dřevěné verandy ale i divadelní pavilón s proscéníem a předsunutou promítací plochou.

Kdysi úhledný vedlejší dvorek s kvílící pumpou se stal rumišťem, a pár kroků od něho zůstala jen polorozpadlá, pavučinami opředená pokladna...

Od té doby zpustlým prostorem kdysi tak úspěšného divadelního a kinematografického hlediště, dnes lemovaného neudržovanými kaštany, vítr prohání chuchvalce odpadků a pohozených igelitových pytlíků a pokyvuje korunami stromů pamatujících

zašlou, lepší minulost...

A tak, stejně jako náš nesmrtelný básník před přibližně čtyřiceti roky, i já „jednoho odpoledne, kdy ještě z blízkých sadů voněla čerstvá letní zeleň, vyšel jsem z průjezdu a smutně zamával...“

Žižkov, Riegrova 19. Tel. 523-67 F. ČVANČARA

Jeseniova ulice

MVDr. Bronislava Svejková, KPŽ

K napsání tohoto článku mě inspirovala naše nová členka klubu, paní Helena Chramostová. Tato paní, ročník 1923, při prohlížení Žižkovských listů č. 58 z roku 2014 doslova zajásala nad obrázkem autora Viktora Stretti z roku 1923. Na obrázku je zachyceno několik různě velkých i menších domů, jakých bývalo po městě plno. Mezi vysokými domy autor zachytil věžičku kostela sv. Anny, který byl postaven v roce 1911. Od pravé strany směrem doleva a přes celý jeho střed se táhne skalnatý kopec s chudičkým travnatým porostem a několika stromky. Diváka zaujme maringotka, u které muž připravuje asi kletí na topení a sedící žena na zemi hlídající kozu, deroucí se po skále nahoru.

Překvapení pokračovalo, když paní poznala jeden ze dvou vysokých domů, ve kterém jako malá bydlela. Měli jsme z této identifikace radost a paní pochopitelně také. Dozvěděli jsme se, řadu podrobností o tom, co tento historicky cenný obrázek představuje, detaily o Jeseniově ulici od západní strany směrem nahoru, tedy jako od bývalé usedlosti Bezovka. Malíř tehdy maloval křemencovitý kopec - odvrácenou stranu Vrchu sv. Kříže, kde v současné době jsou na tehdy nevlídné, chladné straně ulice, před komplexem Kapslovna, moderní nové stavby.

Paměť paní Chramostové a popisovaná část Žižkova perfektně koresponduje se vzpomínkami autora, bohužel již nežijícího a to Josefa Jedličky. Ten popisuje mj. vzhled horní část Jeseniovy ulice s ještě nezaloženou nynější ulicí Jana Želivského. Jeho vzpomínky najdeme v knize Krev není voda.

Pan Jedlička vzpomíná: „Chodívali jsme na Vrch, jak se po žižkovsku říkalo Hoře Vítkově nebo kolem dvora Pražáčky po holé pahorkatině mezi fotbalovými hřišti na Červený vrch (skálu) anebo na Židovské pece a vraceli se zpátky do ulic, protože procházka bývala ukončena pochůzkami a nákupy“. V papírnictví mu rodiče koupili první gumový míč, se kterým si s otcem kopávali na prázdných škvárových hřištích předměstských klubů nebo na malých plátcích na Vrchu za prkennými ohradami..... Zmíněné ohrady byly pokračováním Svatoplukovy, nyní ulice Zelenky Hajského, ale za kolejemi tramvaje to už byl pro malého Jedličku cizí svět. V některých ohradách měli své dílny řemeslníci: hned z kraje na úpatí Vrchu byla konírna, u níž stálo vždycky několik těžkých pivovarských koní v ohlávkách bez chomoutu, vedle pracoval kolář, jehož vývěsním štítem bylo kolo s lopatkami, které se větru točilo, byl tu i bednář, který na prostranství za otevřenými vraty vypaloval planoucí pochodní vnitřky starých sudů a na nové narážel obruče. Už časně na jaře rostly v závětví ohrad první podběly a mochny a s přibývajícím létem pak všechno zarůstalo kopřivami, lopuchy a černým bezem. V horkých dnech páchly ohrady dehtem, svíravou vůní rezivého železa, čpavým zápachem síry a vyzářovaly vlhké teplo nahnilého dřeva. Pan Jedlička dále vzpomíná, že svět, ve kterém se na Žižkově pohyboval, byl ještě i ve městě z valné části světem prvotní přírody. Pod římsami předměstských činžáků hnízdily vlaštovky, u žabích rybníčků bylo možné zahlédnout čápa, v úzlabinách pusté pahorkatiny měli své nory divocí králíci a ve spárách dlažby se tu a tam uchytilo stéblo ovesa či žita. Auta málokdy projížděla postranními ulicemi, zřídkakdy v nich parkovala. Odpadky se svážely sentinely, ale většinu nákladní dopravy obstarávaly koňské potahy. U chodníků byl roztroušen oves, v jízdní dráze ležely kobylince obsypané vrabci a na každém rohu postávali koně, zvolna žvýkající seno z dvojitých pytlů, navlečených na oj. (Tento popis se shoduje i s tím, co pamatujeme my, tedy generace v roce kolem 1950.)

Jedním z nejkrásnějších zábav jeho dětství býval kolotoč. Stával od jara do zimy na plácku pod Červeným vrchem (Červenou skálou),

což bylo pokračováním Židovských pecí západním směrem), kde byl později roh Jeseniovy a nynější ul. Jana Želivského. Říkalo se mu „U Bubíka“. Bubík byl dlouhosrstý vypelichaný koník, který kráčel pokorně a vytrvale ve středním kruhu kolotoče a uváděl jej do pohybu i s malým orchestrionem. Vrcholem požitku pro dítě bylo svézt se za dvojnásobný poplatek na Bubíkovi, který měl přes hřbet přehozenou červenou, vyrudlou čabruku. Koník nic nenamítal, když ho prsty opatrně hladily po chřípí. Stávalo se, že dítě nechtělo opustit kolotoč a jezdilo tedy zadarmo. Ale ne tak docela. Jako zástavu muselo dát kabátek a matka pak šla vyrovnat dluh. Co se dělo potom doma, si můžeme domyslet. Toto potvrdila i paní Chramostová, když její sestra také skoro „projezdila“ kabátek.

Při třídění materiálů v našem klubu, jsme našli CD, na kterém je obrázek, zachycující vzhled ulice Jana Želivského ve 30-tých letech 20. století. Pan Jedlička také popisuje jak vypadalo okolí po vytrvalých deštích: „Po levé straně vozové cesty trčely do výšky jako podivné komíny skruže budoucí kanalizace, připravené, až bude vyrovnán terén pro nové nákladové nádraží, vpravo potom byly lány obdělávaných polí. Vzpomínaná cesta mizela v bezbřehém rozmoklém terénu. A pokud cesta nebyla utuhlá nočním mrazíkem, museli jsme chodit v galoších a bláta bylo po kotníky.“